

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมูลฝอย ภายใต้แนวคิดประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการคือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน และ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาได้เข้าไปศึกษาด้วยตนเองในชุมชนกำแพงเมือง เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของชุมชน เข้าใจถึงปรากฏการณ์การตกค้างของมูลฝอย ที่เป็นตัวผลักดันให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย และส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในการจัดการมูลฝอย ตลอดจนศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน อีกทั้งทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน พฤติกรรมการจัดการมูลฝอยของประชาชนในระดับครัวเรือน ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ตลอดจนการรับรู้ข่าวสารการจัดการมูลฝอยของประชาชนในชุมชน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ศึกษาได้เข้าไปเก็บข้อมูลเป็นช่วงๆ ตามขั้นตอนการเก็บข้อมูล และทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังขาดหาย ผู้ศึกษาได้เริ่มการศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่างๆ การสำรวจข้อมูลชุมชน การกำหนดเครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดของวิธีการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนดังนี้

- 3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการ
- 3.2 ศึกษาและสำรวจข้อมูลชุมชน
- 3.3 เครื่องมือและวิธีที่ใช้ในการศึกษา
- 3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.6 วิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการ

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลเชิงทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการมูลฝอยของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน องค์การชุมชน และ ความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แหล่งที่มาของข้อมูลทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ ผลการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน เกี่ยวข้องกับชุมชน องค์การชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน และเกี่ยวข้องกับความเป็นประชาสังคม โดยพยายามรวบรวมและเน้นประเด็นของการศึกษาให้เข้าสู่ประเด็น ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้แนวคิดประชาสังคม โดยศึกษาในประเด็นความเข้มแข็งของการจัดการมูลฝอยของชุมชน

3.2 ศึกษาและสำรวจข้อมูลชุมชน

ได้ทำการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวนทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่

3.2.1 กลุ่มผู้นำภายในชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลในหลายวิธี เช่น จากการพูดคุย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตลอดจนจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการ คือกลุ่มผู้นำที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดการมูลฝอยภายในชุมชน โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากผู้ที่ทำหน้าที่ต่างๆกันในชุมชน จำนวน 6 คน คือ นายบุญช่วย นามกุลนา ในฐานะประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนและเป็นประธานชุมชน นายบุญเลิศ ประเจริญ ในฐานะรองประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน และรองประธานชุมชน ส่วนคณะกรรมการจัดการมูลฝอยคนอื่นๆประกอบด้วย นายอินปิ่น เสนาบุตร เป็นกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนฝ่ายสาธารณสุข นางสุข คงมา เป็นกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนฝ่ายการคลัง นางพิมพ์ นามกุลนา เป็นกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชนผู้ช่วยฝ่ายการคลัง และนางแฉล้ม ไชยมงคล เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน

2) กลุ่มผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ทำการคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบ Snowball Sampling จากผู้ให้ข้อมูลหลัก แล้วสอบถามต่อไปว่าควรศึกษาข้อมูลจากบุคคลใดอีกในชุมชน ขอให้แนะนำเพื่อไปศึกษาข้อมูลต่อไป ทำเช่นนี้เรื่อยๆ จนได้ข้อมูลเพียงพอ ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่เป็นทั้งข้าราชการที่เกษียณแล้ว บุคคลธรรมดาและผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือในชุมชนจำนวน

รวม 6 คน คือ นางกาย อินทะระประชา อายุ 76 ปี นางคำแปง เขียวทรายมูล อายุ 63 ปี นางเป็ง กองใจ อายุ 77 ปี นายบุญทอง นามะกุนา อายุ 70 ปี นางสุข นามะกุนา อายุ 64 ปี และนางจันทร์คำ ทรายมูล อายุ 63 ปี

3.2.2 กลุ่มผู้นำภายนอกชุมชน ใช้วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกำหนดจากผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานด้านการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง ซึ่งทำงานอยู่ในส่วนของภาครัฐ คือเทศบาลนครลำปาง จำนวน 3 คน คือ นายวิระ หล่อยนต์ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครลำปาง นายอำนาจ สันทพ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และนางสาวสุภาพ ไสยวงศ์ หัวหน้างานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

3.2.3 กลุ่มผู้ขายและร้านรับซื้อของเก่า ใช้วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลในหลายวิธี เช่นจากการพูดคุย การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม ตลอดจนจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ในกลุ่มผู้ขายของที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 3 คน คือ นางคำแปง เขียวทรายมูล นายวิสิฐ แด้มมาก และนางกนกวรรณ วรรณศรี ส่วนร้านรับซื้อของเก่าคือ เจ้าของร้านปงแสงทองที่อยู่นอกชุมชนกำแพงเมือง ซึ่งกลุ่มผู้ขายจากชุมชนมักจะนำมูลฝอยแห้งไปจำหน่ายอยู่เป็นประจำ

3.2.4 กลุ่มครัวเรือน ใช้วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามตามแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์โดยการสุ่มแบบโควต้า โดยระบุคุณลักษณะของประชากรที่ใช้ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้คือ เพศหญิง ที่ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านในแต่ละหลังคาเรือน แต่ถ้าหากไม่สามารถเก็บข้อมูลให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ระบุได้ก็อาจอนุโลมให้เป็นเพศชายได้ แต่ต้องสามารถตอบคำถามในประเด็นต่างๆตามที่ต้องการได้

กลุ่มครัวเรือนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง มีจำนวนทั้งหมด 98 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมดรวม 353 คน เป็นชาย 146 คน เป็นหญิง 207 คน การศึกษาครั้งนี้ ใช้หลักสถิติของ อูทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน (2532:30) เพื่อสุ่มตัวอย่างของประชากร ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 45 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 45.92 ของจำนวนครัวเรือนในชุมชนกำแพงเมือง โดยการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น

3.3 เครื่องมือและวิธีที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 วิธีการสังเกต โดยสังเกตที่ตัวบุคคล ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และวิถีชีวิตของชุมชนต่อการจัดการมูลฝอย ซึ่งผู้ศึกษาเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน ระยะเวลาหนึ่ง โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการคือ

1) สังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าไปสังเกตกิจกรรมของชุมชนในลักษณะต่างๆ ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้ในการพูดคุยกับ นายบุญช่วย นามกุลนา ผู้นำชุมชนในฐานะประธานคณะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน ในขณะที่เดินสำรวจความเรียบร้อยในบริเวณที่ตั้งถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชน ที่ตั้งอยู่บริเวณข้างๆ เมืองเขลางค์นคร ผู้ศึกษาได้สังเกตขั้นตอนของการดูแลความสะอาดเรียบร้อยของนายบุญช่วยที่ได้ตรวจดูทั้งในบริเวณคูเมืองซึ่งเป็นแหล่งน้ำ โดยมองหามูลฝอยที่อาจมีผู้โยนทิ้งลงไป และตรวจสอบสภาพหลังจากมีการเก็บรวบรวมมูลฝอยของเจ้าพนักงานของเทศบาลนครลำปาง ไปแล้วในช่วงเช้าว่าได้มีมูลฝอยตกหล่นเรียกราคหรือไม่ ทั้งในบริเวณรอบๆ ที่ตั้งถังเก็บมูลฝอยรวมของชุมชน และบริเวณพื้นของถนนที่ตัดผ่าน ได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ จากผู้นำชุมชน และจากนางคำแพง เขียวทรายมูล ที่ได้ปลูกกระต๊อบอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการพูดคุยกับ นายมานิตย์ จอมแปง กรรมการชุมชนฝ่ายป้องกันในฐานะกรรมการจัดการมูลฝอยของชุมชน โดยช่วยคัดแยกมูลฝอยแห้งชนิดต่างๆ ที่ได้จากการคัดแยกของพนักงานเก็บขนมูลฝอยของชุมชน เพื่อคัดแยกออกเป็นชนิดต่างๆ เช่น ขวดแก้วก็ต้องแยกออกมาเป็นกลุ่มๆ ตามสีของขวดแก้ว เพื่อสะดวกในการรับซื้อและการคิดเงินจากร้านรับซื้อของเก่าด้วย และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าไปพูดคุยกับผู้ที่ประกอบอาชีพขายขนมหวาน จำนวน 2 หลังคาเรือนในขณะที่ผู้ประกอบอาชีพขายขนมหวานกำลังปรุงขนมหวานอยู่ โดยสังเกตขั้นตอนการคัดแยกมูลฝอยก่อนที่จะทิ้งลงในถังรองรับมูลฝอยของครัวเรือนว่ามีขั้นตอนอย่างไร โดยเฉพาะการคัดแยกมูลฝอยเปียกเพื่อรวบรวมให้ชุมชนนำไปทำปุ๋ยหมัก พร้อมได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ

2) สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้ใช้ตลอดเวลาในขณะที่เก็บข้อมูลอยู่ เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษาโดยสังเกตลักษณะของการดำรงชีวิตของผู้คน ความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชน ความสะอาดเรียบร้อยภายในชุมชน สภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งลักษณะการตั้งวางถังเก็บมูลฝอยของครัวเรือนเพื่อรอการเก็บขนจากพนักงานเก็บขนของชุมชน สังเกตการนำมูลฝอยจากครัวเรือนมาทิ้งเองในถังเก็บมูลฝอยรวมของ

ชุมชน ของประชาชนทั้งในและนอกชุมชน สังเกตการรวบรวมมูลฝอยแห้งที่ได้จากการคัดแยกมารวมกองไว้เพื่อรอการจำหน่ายในแต่ละครัวเรือนที่เข้าไปสัมภาษณ์ ตลอดจนสังเกตการคัดแยกมูลฝอยแห้งชนิดต่างๆของผู้หาขยะที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อเตรียมออกไปจำหน่ายให้ร้านรับซื้อของเก่าที่อยู่ภายนอกชุมชน

3.3.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างคำถาม เกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการมูลฝอยในระดับครัวเรือนในชุมชนที่ศึกษา โดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในระดับครัวเรือนจำนวน 45 ครัวเรือนในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อาชีพหลักและอาชีพรองหรืออาชีพเสริม รายได้รวมของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว ประเภทที่พักอาศัย การเป็นเจ้าของ และการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน

2) ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย ได้แก่ วิธีการกำจัดมูลฝอย เหตุผลในการกำจัด ความต้องการบริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ปริมาณของมูลฝอยที่เกิดขึ้นต่อวัน พฤติกรรมการคัดแยกมูลฝอย และประโยชน์ที่ได้จากการนำมูลฝอยไปใช้

3) ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน การมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะหรือบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆในการจัดการมูลฝอย การมีส่วนร่วมอื่นๆ ความคิดเห็นต่อคณะกรรมการชุมชน และการรับทราบเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน

4) ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน การรับทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการมูลฝอย การรับทราบเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน การรับรู้ถึงบทบาทในการให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน และ ช่องทางการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน และ ความคิดเห็นที่มีต่อคณะกรรมการชุมชน

โครงสร้างคำถามที่ผู้ศึกษาใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในระดับครัวเรือนนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบโดยวิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ดังนี้

นำแบบสัมภาษณ์ไปตรวจสอบกับ ผู้ชำนาญการ (Expert) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสาน ตั้งสิกบุตร รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ ลิสุวรรณ ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนางสาวสุภาพ ไสยวงศ์ (หัวหน้าฝ่ายสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง) โดยนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปสัมภาษณ์นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ชุด สามารถเข้าใจคำถามและตอบคำถามได้

3.3.3 การสัมภาษณ์เจาะลึก ใช้สัมภาษณ์ผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้หาขะเจ้าของร้านรับซื้อของเก่า และ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในกลุ่มตัวอย่างต่างๆ ดังนี้

1) กลุ่มผู้นำชุมชนภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการ และอย่างไม่เป็นทางการ ทำการสัมภาษณ์อยู่ภายใต้ประเด็นคำถามใหญ่ๆ ได้แก่ บริบททั่วไปของชุมชน สาเหตุที่ผลักดันให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย การจัดการมูลฝอยของชุมชน ลักษณะความร่วมมือของ เทศบาลนครลำปาง และ โครงการช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในการจัดการมูลฝอยของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือและการเรียนรู้ ตลอดจนผลกระทบจากการดำเนินงานจัดการมูลฝอย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

2) กลุ่มผู้นำนอกชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับเทศบาลนครลำปาง ทำการสัมภาษณ์ตามคำถามที่ได้กำหนดไว้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ ได้แก่ ลักษณะความร่วมมือของ เทศบาลนครลำปาง และ โครงการช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการเรียนรู้ของชุมชน และ ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

3) กลุ่มผู้หาขะและร้านรับซื้อของเก่า ทำการสัมภาษณ์ตามคำถามที่ได้กำหนดไว้ 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อาชีพหลัก รายได้รวมของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว ประเภทที่พักอาศัย การเป็นเจ้าของที่พักอาศัย ข้อมูลเกี่ยวกับการคัดแยกมูลฝอย ได้แก่ ระยะเวลาที่เก็บมูลฝอย แหล่งมูลฝอย ประเภทต่างๆของมูลฝอยที่เก็บได้ วิธีการเก็บมูลฝอย ราคาดมูลฝอยแต่ละประเภท สถานที่จำหน่ายมูลฝอย และ ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน

3.3.4 การบันทึกข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ และการใช้กล้องถ่ายรูปบันทึกภาพต่างๆ เช่น การติดตั้งป้ายแสดงที่ตั้งของชุมชน ลักษณะการรวบรวมมูลฝอยแห่งประเภทต่างๆของชุมชนเพื่อรอการจำหน่าย ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน ที่ตั้งถึงชุมชนของชุมชน และความสะอาดเรียบร้อยภายในชุมชน ฯลฯ ผู้ศึกษาได้หลีกเลี่ยงการใช้เทปบันทึกเสียง เพราะไม่ต้องการให้กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเกิดความกังวล อีกทั้งต้องการให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นธรรมชาติมากที่สุด

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ มีข้อมูลหลายส่วนที่ต้องรวบรวมมาประกอบกัน เพื่อให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชน

โดยในช่วงแรก ผู้ศึกษาได้สร้างความคุ้นเคยและการยอมรับจากผู้ให้ข้อมูลใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ และกลุ่มผู้หาขยะที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผู้ศึกษาเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการเข้าพบประธานชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและขอความร่วมมือ ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อมกับขอความร่วมมือจากประธานชุมชนในการแจ้งให้ประชาชนกลุ่มต่างๆภายในชุมชนได้รับทราบถึงการเข้ามาศึกษาการดำเนินงานจัดการมูลฝอยในชุมชน พร้อมให้ความร่วมมือในระหว่างการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน และจากประชาชนทุกคนในชุมชน ผู้ศึกษาได้รับการแนะนำให้รู้จักกับบุคคลสำคัญๆหลายท่านในชุมชน และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในระหว่างการศึกษาจากทุกครัวเรือนเป้าหมาย

3.4.2 การจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำนอกชุมชน

ผู้ศึกษาได้ทำหนังสือขอความร่วมมือขอทราบข้อมูลจากเทศบาลนครลำปาง พร้อมขอเข้าพบนายกเทศมนตรีนครลำปาง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และผลการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการมูลฝอยที่เทศบาลนครลำปาง ได้ทำการศึกษามาแล้ว และผู้ศึกษาได้รับความอนุเคราะห์ ให้ศึกษารายละเอียดต่างๆได้ที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง และ ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์แบบ

เจาะลึกเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชนกำแพงเมือง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองและหัวหน้างานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครลำปาง

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษานำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดมา ตรวจสอบเพื่อดู ความสมบูรณ์ของข้อมูล ความครบถ้วนของข้อมูล และความครอบคลุมของข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

3.5.1 ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย เวลา สถานที่ บุคคล โดยตรวจสอบดูว่าข้อมูลที่ได้มานั้นหากได้มา ต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่าง บุคคลที่ให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้มานั้นจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันเหมือนกันหรือซ้ำๆกัน ผู้ศึกษาถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริง

3.5.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมี ส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน ควบคู่ไปกับ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม การบันทึกข้อมูลภาคสนาม พร้อมการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ต่างๆประกอบ

3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาได้มาใน 2 ลักษณะคือ ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกลงใน สมุดบันทึกที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เจาะลึก รวมทั้ง จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ในกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในและนอก ชุมชน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม ในกลุ่มครัวเรือนจำนวน 45 หลังคาเรือน โดยมีขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการบันทึก

1) นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกมาจัดระบบ เพื่อให้เห็นองค์ประกอบต่างๆของชุมชน การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ปรากฏการณ์การจัดการมูลฝอยของ

ชุมชน ตลอดจนลักษณะความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในกระบวนการจัดการมูลฝอยในชุมชน โดยมีลำดับของการจัดระบบข้อมูลดังนี้

ก. จัดข้อมูลตามปรากฏการณ์ การจัดการมูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วยสาเหตุที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย การดำเนินการจัดการมูลฝอยของชุมชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน ผลจากการดำเนินงานจัดการมูลฝอยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

ข. จัดระบบข้อมูลแบบที่มีความสัมพันธ์ โดยนำข้อมูลต่างๆที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์การจัดการมูลฝอยของชุมชน มาจัดระบบความสัมพันธ์ เพื่อเห็นถึงความเชื่อมโยงของข้อมูลที่เกิดขึ้น เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานจัดการมูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบของความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะของความหลากหลายของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกัน ความเป็นชุมชน การมีจิตสำนึกสาธารณะ เกิดกิจกรรมการและความต่อเนื่อง มีเครือข่ายความร่วมมือและการติดต่อสื่อสารได้แก่ ความร่วมมือจากเทศบาลนครลำปาง และโครงการความช่วยเหลือจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในกระบวนการจัดการมูลฝอยของชุมชน

2) วิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายในชุมชนอันได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ตามเครือข่ายความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางองค์กรทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการ และ ไม่เป็นทางการ คือ คณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน กลุ่มสาธิตการทำปุ๋ยหมัก และกลุ่มฌาปนกิจศพชุมชนกำแพงเมือง

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม ได้แบ่งหัวข้อคำถามออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกต่อการวิเคราะห์ดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อาชีพหลักและอาชีพรองหรืออาชีพเสริม รายได้รวมของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว ประเภทที่พักอาศัยและการเป็นเจ้าของ ใช้การแจกแจงความถี่ และ นำมาหาค่าร้อยละ

2) ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอย ได้แก่ วิธีการกำจัดมูลฝอย เหตุผลในการกำจัด ความต้องการบริการเก็บขนมูลฝอยของชุมชน ปริมาณของมูลฝอยที่เกิดขึ้น พฤติกรรมการคัดแยก มูลฝอย ประโยชน์ที่นำไปมูลฝอยไปใช้ ใช้การแจกแจงความถี่และนำมาหาค่าร้อยละ

3) ข้อมูลการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน ได้แก่ การเข้าร่วม ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน การมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะหรือบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆใน การจัดการมูลฝอย และการมีส่วนร่วมอื่นๆ ความคิดเห็นต่อคณะกรรมการชุมชน และการรับทราบ เกี่ยวกับโครงการจัดการมูลฝอยของชุมชน ใช้การแจกแจงความถี่และนำมาหาค่าร้อยละ

4) ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยของชุมชน การรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมฯ การรับทราบเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินงานตาม กิจกรรมฯ การรับรู้ถึงบทบาทในการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามกิจกรรมฯ และช่องทาง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน